

Pohjois-Karjalan maakuntahallitus
kirjaamo@pohjois-karjala.fi

Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen ympäristö ja luonnonvarat -vastualueen lausunto maakuntakaava 2040 1. vaihekaavan ehdotuksesta

1. Vaihekaavan kaavatehtävä

Pohjois-Karjalan maakuntakaavan 2040 1. vaihekaavassa käsiteltävinä maakunnallisina maankäytön teemoina ovat turvetuotanto, arvokkaat suot sekä rakennettu kulttuuriympäristö.

Kaavatyö on nyt edennyt ehdotusvaiheeseen ja Pohjois-Karjalan maakuntaliitto on pyytänyt Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen lausuntoa kaavaehdotuksesta.

Pohjois-Karjalan ELY-keskus on osallistunut vaihekaavan valmistelutyöhön kaavan ohjausryhmässä, SOVA-ryhmässä sekä turpeet ja arvokkaat suot -asiantuntijaryhmässä ja rakennetun kulttuuriympäristön inventointiryhmässä.

2. Turvetuotantoalueet

2.1 Kaavan tavoitteet ja selvitykset

Maakuntakaavan 1. vaiheen tavoitteena on turvetuotannon osalta ilmastotavoitteiden mukaisesti luopua perinteisen polttoturpeen käytöstä. Toisaalta turvetta raaka-aineena voitaisiin edelleen käyttää uudelleen korkeamman jalostusasteen tuotteisiin.

Kaavassa on tarkasteltu sekä voimassa olevan maakuntakaavan 2040 mukaisia suoalueita, jotka ovat jo tuotannossa tai luvitettu tuotantoon, että uusia maakunnallista merkitystä omaavia turvetuotantoon soveltuvia alueita turpeen käyttöön raaka-aineena erityisesti Ilomantsissa sijaitsevan aktiivihiilitehtaan tarpeisiin.

Kaavaa varten Geologian tutkimuskeskus (GTK) on tehnyt selvityksen turvetuotantoon tarvittavista ja soveltuvista suoalueista Pohjois-Karjalassa vuoteen 2040 asti. Selvityksessä on arvioitu aluekohtaisesti turpeen soveltuvuutta aktiivihiilitehtaan turveraaka-aineeksi sekä myös kasvu- ja kuiviketurpeen saatavuuden turvaamiseksi.

Kaavaehdotusvaiheeseen on syksyllä 2021 Rambollin toimesta laadittu yleispiirteiset, täydentävät selvitykset turvetuotannon vesistövaikutusten sekä soiden luonnontilaisuusluokan II osalta. Lisäksi kaavaa varten on laadittu Natura -tarvearviointi.

2.2 Kaavaehdotuksen ratkaisut

Kaavaehdotukseen on osoitettu voimassa olevan maakuntakaavan 2040 mukaisista turvetuotannon aluevarauksista EO/tu -merkinnällä ne suoalueet, jotka ovat jo tuotannossa tai joilla on ympäristölupa. EO/tu alueita on yhteensä 13 kpl, yhdeksän Neova Oy:n ja neljä Kuopion Energia Oy:n hallinnoimaa suota, joiden pinta-ala on yhteensä 2 995 ha. Kaavaselistukseen tulisi korjata Neova Oy:n alueiden lukumääräksi yhdeksän.

Voimassa olevan maakuntakaavan 2040 mukaisista turvetuotantoaluevarauksista ehdotukseen ei enää sisälly Ilomantsin Lössänsuon kokonaisuus, jossa on voimassa oleva ympäristölupa, mutta Neova Oy:ltä saadun tiedon mukaan alueella ei ole enää tuotannollisia intressejä. ELY-keskus täsmentää, että alue kuuluu osana Iijansuon ympäristölupaan, josta Lössänsuon osa-alue tullaan rauettamaan aluehallintoviraston päätöksellä vuonna 2022. Muu osa Iijansuon ympäristöluvasta jää voimaan.

Kaavaehdotukseen on osoitettu 29 GTK:n selvityksen mukaista aktiivihiilen tuotantoon soveltuvaa suoaluetta, pinta-ala yhteensä 4 021 ha. Aktiivihiilituotantoon tarvittavaksi suopinta-alaksi on arvioitu n. 1100 ha. Kaavaselistuksen mukaan tuotantokelpoisen suopinta-alan tulisi alueiden toteutumiseen liittyvien epävarmuustekijöiden vuoksi olla n. 4 000 ha. Alueet sijoittuvat kaavassa turvetuotantoon soveltuvan osa-aluealuerajauksen (tu) sisälle. Kaavaselistuksen liitteenä olevilla kohdekorteilla on esitetty kunkin alueen rajaukset tarkemmin.

Kaavaehdotukseen on luonnosvaiheen jälkeen poistettu kymmenen luonnoksessa mukana ollutta suota: Koivusuo, Ruosmesuo, Jormonsuo, Iijansuo, Tetrisuo, Mäkräsuu, Vehkasuo, Teerisuo, Kurkisuo ja Heinäsuu. Tämän jälkeen 29 suokohteelle (4021 ha) on laadittu täydentävät yleispiirteiset, maakuntakaavatasoiset selvitykset turvetuotannon vesistövaikutuksista ja lisäksi seitsemälle kohteelle luonnontilaisuusluokan II tarkastelu (1292 ha). Selvityksen on tehnyt Ramboll Finland Oy. Kaavaselistuksen mukaan arviointien perusteella ei ollut tarvetta poistaa tuotantoon soveltuvia soita vaan kaikki 29 suota osoitetaan kaavaehdotukseen. Selvityksessä on annettu suosituksia tarkempaa suunnittelua (ympäristölupavaihetta) varten. Kaavamääräyksiä ja kaavaselistusta on tarkennettu selvitysten perusteella.

2.3 ELY-keskuksen lausunto turvetuotantoaluevarausten osalta

2.3.1 Turvetuotannon tavoitetila

Turvetuotantoalueiden osalta vaihekaavan kaavatyössä on keskitytty selvittämään suoalueiden soveltuvuutta ensisijaisesti aktiivihiilituotannon tarpeita varten. ELY-keskus toistaa aiemmin lausumaansa, että luvitettujen alueiden aktiivihiilituotantoon soveltuvat turvevarat tulisi ottaa huomioon laitoksen tarvitsemaa tuotantoalaa tarkasteltaessa erityisesti koska turpeen polttokäyttö loppuu hyvin nopeasti.

2.3.2 Turvetuotannon vesistövaikutukset

Turvetuotantoon soveltuvien alueiden (29) vesistövaikutuksia on arvioitu suokohtaisesti kolmannen jakovaiheen valuma-alueen tarkkuudella. Turvetuotannon aiheuttama kuormitus on arvioitu tutkimuksiin perustuvien keskimääräisten Itä-Suomen tuotantoalueiden ominaiskuormituslukujen perusteella käyttäen vesiensuojelurakenteena ympärivuotista pintavalutuskenttää. Vaikutuksia on arvioitu suokohtaisesti pääosin kokonaisfosfori- ja typpipitoisuuksien muutosten kautta. Muina huomioitavina seikkoina on tarkasteltu mm. uomien eroosioherkkyyttä, mustaliuskealueita sekä suojelualueita. Selvityksen taulukot ja kartat ovat selkeitä ja havainnollisia.

Tarkastelu on pääpiirteissään ympäristöministeriön maakuntakaavoitusta koskevan ohjeistuksen (Suomen ympäristö 7/2015) mukainen. Vesistön kalataloudellisen arvon ja tarkasteltujen valuma-alueiden ekologisten elvytystöiden osalta saatavissa ollutta tietoa olisi voinut hyödyntää kattavammin. Esimerkiksi Viesimonjoella on merkittävää kalataloudellista arvoa (luontaisesti lisääntyvä harjus). Lisäksi Ilomantsin Kuuksensuon turvetuotantohankkeessa on valmistunut YVA-selostus vuonna 2010 ja Tohmajärven Konnunsuon hankkeessa 2011.

Ympäristöministeriön ohjeistuksen mukaan turvetuotantoalueiden vesiensuojelun tehostamisen ja uusien turvealueiden käyttöönoton tarpeet arvioidaan erityisen tarkoin sellaisilla valuma-alueilla, joilla vesien tilatavoitteet edellyttävät tilan parantamista tai joilla vesien tila uhkaa heiketä turvetuotannon vaikutuksesta. **Linnansuon, Konnunsuon, Tuhtaansuon, Lylykoskenuon, Riihisuon, Ruostesuon, Tuohisuon ja Paljakansuon** alapuolisista vesistöistä osa on jo tällä hetkellä hyvää huonommassa tilassa. Tuhtaansuon molempien vaihtoehtojen purkureittien alapuoliset vesistöt, Piimäjoki ja Suuri-Onkamo (Hasonselkä) ovat tilaltaan tyydyttäviä. Piimäjoen vedet laskevat Jokilampeen, joka on Natura 2000 -alue (Joki-Hautalampi, aluetyyppi SPA). Onkamojärven virkistyskäyttöä haittaa rehevöityminen, joka ilmenee ajoittain runsaina sinileväkukintoina. Onkamojärven ja Luosojoen valuma-alueilla on tehty viime vuosina laajoja kunnostustoimia, joiden hyödyt menetetään, jos esimerkiksi turvetuotannon kautta aiheutetaan lisää kuormitusta. Edellytykset tilan paranemiseen heikkenevät.

Arvioinnin mukaan Ilomantsissa sijaitsevien **Vasikkasuon ja Lautasuon sekä Kauhasuon, Kuuksensuon ja Kuuksensuon:n** tuotantoalueiden yhteisvaikutusten seurauksena olisi purkuvesistön (Viinijärvi, Kelsimänjoki) tilan heikentyminen joko fosforin tai sekä fosforin ja typen laatuksien osalta. Selvityksissä ja yhteenvedossa luvussa 2.7 (Suositukset) on lisäksi tuotu esiin useita pienehköjä vesistöjä, joihin turvetuotannolla voi olla merkittäviä vaikutuksia. Vesienhoitolainsäädännön näkökulmasta ympäristöluvan myöntämisen edellytysten täyttymiseen liittyy useissa kohteissa suurta epävarmuutta, vaikka kaikki suosituksissa esitetyt vesiensuojelua parantavat toimet olisivat käytössä. Tässä ja edeltävässä kappaleessa lihavoituna esitetyt toteutuksen kannalta haastavat suokohteet reunaehtoineen ja lisäselvitystarpeineen tulisi esittää kaavaselostuksessa, ei pelkästään vesistöselvityksessä osana valmisteluaineistoa. Vesienhoitolain (1299/2004) yleiset tavoitteet pinta- ja pohjavesien vähintään hyvästä tilasta sekä heikkenemisen ehkäisemisestä koskevat kaikkia vesistöjä. Kaavaselostuksen päätelmä, että arviointien perusteella ei ollut tarvetta poistaa tuotantoon soveltuvia soita, olisi ELY-keskuksen mielestä vaatinut enemmän perusteluita.

2.3.3 Luonnon monimuotoisuus ja vaikutukset Natura-alueisiin turvetuotantoaluevarausten osalta

Luonnontilaiset suoalueiden osat

Luonnontilaisuuden arviointia toteutettiin maakuntaliiton esittämien seitsemän luonnontilaisuusluokalta I-II soiden sekä niiden lähiympäristön tarkasteluna siltä osin, kun ne voisivat vaikuttaa turvetuotannon käyttöönottoon. Arviointi toteutettiin ilmakehän ja peruskarttatarkasteluna, eikä selvitystyö sisältänyt maastokartoituksia.

ELY-keskus toteaa, että selvitys edistää luonnontilaisuuden tarkastelua, mutta maastotarkastelun puuttuessa luonnontilaisien tai sen kaltaisten osien luontoarvojen arviointi kaavavarusten suhteen jättää paljon epävarmuutta. Selvitys tunnisti luonnontilaiseksi tai luonnontilaisen kaltaiseksi tulkittavia avosualueita Kuuksensuon pohjoisosasta, Niemissuon keskiosasta, Petronrimmen länsireunalta, Patrikkasuon pohjoiskärjestä sekä Petäikönsuon lounaiskulmasta.

ELY-keskuksen mielestä valinnassa tulisi painottaa 0-I -luonnontilaisuusluokan kohteita. 9 Erityisesti luonnontilaiset tai luonnontilaisen kaltaiset alueet tulisi pyrkiä jättämään rajausten ulkopuolelle. Selvityksestä erityisinä kohteina nousevat esille Kuuksensuon pohjoinen osa sekä Petronrimpi, joissa hydrologiset yhteydet ylläpitävät luonnontilaa ojituksista huolimatta. Merkittävät luontoarvot lisäävät ympäristöluvan myöntämisen edellytyksiin liittyvää epävarmuutta.

Vaikutukset Natura-alueisiin

Vaikutukset Natura-alueisiin Natura-arvioinnin tarveharkinnassa on tarkasteltu turvetuotantovarauksia, joiden läheisyydessä joko linnuntietä tai valuma-alueetarkastelun perusteella sijaitsee yksi tai useampi Natura-alue. ELY-keskus pitää valuma-alueittain tehtyä tarkastelua hyvänä lähtökohtana, kun Natura-alueisiin mahdollisesti kohdentuvien kuivatusvaikutusten ohella on tarpeen tarkastella kuormitusvaikutuksia Natura-verkoston vesiluontotyyppeihin. Arviointi on kuitenkin varsin mekaanista etäisyyksiin pohjautuvaa tarkastelua. Niiltä osin, kuin arvioinnissa on jo todettukin kuormitusvaikutusta Natura-verkostoon kuuluviin vesialueisiin, arvioinnissa olisi ollut perusteltua hyödyntää tehdyissä lisäselvityksissä todettuja pitoisuusmuutoksia tai muutoin saatavissa olevaa vedenlaatutietoa. Näin olisi mahdollista konkretisoida johtopäätöksiä erityisesti Natura-verkostoon kuuluvien vesistöjen lisäkuormituksesta.

Kohdekohtaisessa tarkastelussa johtopäätökset jäävät ainakin joiltakin osin epävarmoiksi tai perusteluiltaan ylimalkaisiksi. Natura-alueille tulevaa kuormituslisää luonnehditaan esimerkiksi enintään minimaaliseksi tai merkityksettömäksi. Joidenkin alueiden kohdalla todetaan, että ympäristöön sijoittuu vastaavanlaisia ojitettuja soita runsaasti ikään kuin perusteluna sille, että lisäkuormituksella ei ole merkitystä - sen sijaan että olisi pohdittu eri toimintojen yhteisvaikutuksia.

ELY-keskus pitää Natura-alueeseen kohdentuvien vaikutusten näkökulmasta hyvänä ja erityisen perusteltuna, että kuivatus- ja vesistövaikutusten suhteen haasteellinen Koivu-Ruosmesuo ei enää sisälly kaavaehdotuksen tu-varauksiin. Kaavaehdotus sisältää edelleen tu-varauksia, joihin Natura-alueita koskevan arvioinninkin mukaan voi kohdentua tuotannon käynnistyessä Naturasuojeluperusteille haitallista kuormitusta. Tässä tilanteessa ei ole perusteltua ilman seikkaperäisempää perustelua yksiselitteisesti todeta, että merkittävää haittaa Natura -verkoston kohteille ei synny. Erityisesti Koitajokeen eri alueilta tulevan kuormituslisän tarkempi tarkastelu on perusteltua johtopäätösten tueksi (Kauhasuo, Kuuksensuo, KuuksensuoN Kelsimäjoen kautta sekä Lylykoskensuo ja Riihisuo suoraan Koitajokeen). Näiltä osin tarkastelua ja johtopäätösten perusteluja on perusteltua tarkentaa.

Moneen Natura-alueeseen kohdentuvaa kuormitusta tarkasteltaessa todetaan, että kuormituslisä voidaan välttää oikealla tuotannon porrastamisella. Kun merkittävät haitalliset vaikutukset ovat tuotantoalueiden määrää ja kokoa rajaamalla sekä mahdollista tuotantoa porrastamalla vältettävissä, Naturaa koskevaa tarkastelua voidaan pitää kaavaehdotuksen osalta pääosin riittävänä.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki tu-varaukset olisivat otettavissa käyttöön. Kuormituksen hallinta edellyttää seikkaperäisempää tarkastelua ja vaikutusten - myös muun kuormituksen huomioon ottavien yhteisvaikutusten - arviointia viimeistään kohdekohtaisia turvetuotannon mahdollisuuksia arvioitaessa. Näin kohdekohtaisin ja riittävin yhteisvaikutusten arvioinnein on varmistuttava, että heikentäviä vaikutuksia Natura-arvojen suojeluperusteille ei synny.

2.3.4 Ilmastovaikutukset

Kaavaselostuksessa on kuvattu hyvin maakunnan ilmastotavoitteet, kuten mm. 9 hiilineutraaliuteen liittyvät päästövähennystavoitteet, maakunnan ilmasto- ja energiaohjelma 2030:n tavoitteet ja maakuntakaavan 2040 tavoitteet. Selostuksessa on todettu, että ilmastovaikutukset kohdistuvat erityisesti turvetuotantoon. Varsinaisista hiilivaraston muutoksista on kerrottu ainoastaan turvetuotantoon tuotantokelpoisen alan sisältämän hiilivaraston suuruus, jota verrataan koko maan suoalan hiilivarastoon.

Kun vaihemaakuntakaavan keskeisenä teemana on turvetuotanto ja siihen liittyvät aluevaraukset, selostuksen yleispiirteistä ilmastovaikutusten kuvausta ei voi pitää riittävänä. Vaihemaakuntakaava on asiakirja, jossa olisi mahdollisuus arvioida keskeisen teeman, eli turvetuotannon ja sen, mitä tarkoitusta varten turvetta nostetaan, hiilitasetta ja ilmastovaikutuksia kokonaisvaltaisesti. Myöhemmin kohdekohtaiseen toteutukseen siirryttäessä, ei enää tehdä vaihekaavan aluevarauskokonaisuutta koskevia arviointeja. Nykyaikaiseen maakuntakaavatyöhön kuuluu sen esittäminen, millaisia vaikutuksia ao. ajanjaksolla, mutta myös pidemmällä ajalla, suunniteltujen ja kaavaan varattujen toiminnoilla on alueen hiilitaseeseen.

3. Arvokkaat suojeltavat suot

Kaavaehdotuksen osoittamat uudet suojelualueet täydentävät Pohjois-Karjalan maakuntakaava 2040:ssä esitettyä suojelualueverkostoa soiden osalta. Voimassa olevan kaavan SL-merkintöjä ei kumota.

3.1 Kaavan tavoitteet ja suunnitteluperiaatteet

Kaavaehdotuksessa on 26 kpl, 4 372 ha luonnonsuojelullisesti arvokkaita soita luonnonsuojelualueutta osoittavalla merkinnällä (SL). Luonnonsuojelullisesti arvokkaiden soiden osalta kaavaehdotuksessa on edelleen pitäydytty vain SL-merkinnässä eikä kaavaan osoiteta alueita S- tai luo-merkinnöillä. SL-alueet on säilytetty luonnoksen kaltaisina, pois lukien Kontiolahden Raatesuo, jonka rajaus tarkasteltiin uudelleen yleiskaavan mukaiseksi.

Kaavamääräyksiin on lisätty maininta, että Metsähallituksen mailla soidensuojelu voidaan toteuttaa alue-ekologisen suunnittelun keinoin.

3.2 ELY-keskuksen lausunto suojeluvarausten osalta

Kaavaluonnoksen SL-varaukset kattavat soidensuojelun täydennysesityksen valtakunnallisesti arvokkaita, pinta-alaltaan laajoja ja / tai luontoarvoltaan edustavia soita. ELY-keskus pitää kaavaehdotusta näiltä osin hyvänä ja perusteltuna.

Kaavamääräyksissä on SL-varauksen kohdalla todettu, että Metsähallituksen mailla soidensuojelu voidaan toteuttaa alue-ekologisen suunnittelun keinoin. ELY-keskus katsoo, että luonnonsuojelulain mukainen suojelualueen perustaminen on selkeä ja perusteltu toteuttamistapa kaikkien SL-varausten kohdalla maanomistajatahosta riippumatta.

SL-varaukset eivät kata soidensuojelun täydennysesityksen kaikkia kohteita. Ympäristöministeriön ohjeistuksen mukaan soidensuojelutyöryhmän valtakunnallisesti arvokkaiksi arvioimien alueiden luonnonarvojen säilymistä voidaan edistää maakuntakaavoituksessa osoittamalla ne tapauskohtaisesti harkiten osa-aluemerkinnällä luo tai suojelualueen yleismerkinnällä S.

ELY-keskus piti jo luonnosvaiheessa valitettavana, että SL-varausten ulkopuolisia soidensuojelun täydennysesityksen soita ei ole sisällytetty kaavaehdotukseen S- ja luo-kohteina. ELY-keskus katsoo edelleen, että osoitettujen SL-kohteiden rinnalla on perusteltua täydentää kaavaehdotusta osoittamalla S- ja luo-kohteita maakuntakaavoissa yleisen käytännön mukaisesti; tämä tukee tavoitetta ottaa kaikkien soidensuojelun täydennysesitysalueiden luontoarvot huomioon alemmassa kaavoituksessa.

Täydennysesityksen muiden kuin suojeluun osoitettujen suoalueiden osalta on tärkeää, että 9 alueille ei osoiteta maakuntakaavassa alueiden luonnonarvoja vaarantavaa maankäyttöä. Kaavalla ei myöskään saa vaarantaa luonnonsuojelulain nojalla jo suojeltuja alueita. Tätä on kaavaselistuksessa tarkastelu vain Natura-alueiden osalta. Luontoselvityksen mukaan suojelualueita ei vaaranneta, mikä on selkeyden vuoksi tarpeen avata myös kaavaselistuksessa.

4. Rakennettu kulttuuriympäristö

4.1 Kaavan tavoitteet ja selvitykset

Aiemmin maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä on käsitelty kumottujen maakuntakaavojen 1. ja 3. vaiheissa. Rakennetun kulttuuriympäristön säilyminen huomioitiin maakuntakaava 2040:ssä tarkastamalla merkintöjen ajantasaisuus eri rekistereistä ja tekemällä vähäisiä muutoksia.

Kaavaselistuksessa todetaan, että vaihekaavassa rakennetun kulttuuriympäristön osalta tavoitteena on selvittää, mitkä jälleenrakentamiskaudella rakennetut ja vuoteen 2000 mennessä valmistuneet modernia arkkitehtuuria edustavat rakennukset tai rakennuskokonaisuudet tulisi huomioida maakuntakaavassa. Kaavaselistuksen mukaan tässä vaihekaavassa laaditun inventoinnin fokus on ollut rakennusvuosissa 1950–2000.

Työtä tukemaan perustettiin ohjaus- ja arvottamisryhmä, joka priorisoi esille nousseet inventointikohteet ja karsi inventoijan käyttöön valmiin noin 230 inventoitavan kohteen listan. Inventoija keräsi kohteista tietoja ja laati esityksen, onko kohde maakunnallisesti arvokas. Maakuntakaavaan nostettavia kohteita käsiteltiin arvottamiskokouksissa ja kohteet arvioitiin kulttuurihistoriallisten arvojen perusteella.

Inventointiin liittyy Samu Aarnion laatima raportti ”*Modernin arkkitehtuurin piirteitä Pohjois-Karjalassa*”.

4.2 Kaavaehdotuksen ratkaisut

Kaavaehdotuksessa maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt on osoitettu merkinnällä ma/km. Sen suunnittelumääräys on seuraava: ”Alueen suunnittelussa on otettava huomioon rakennetun ympäristön kokonaisuus, ominaispiirteet ja identiteetti sekä vaalittava kulttuuriarvojen säilymistä.” Suunnittelumääräys on sama, kuin voimassa olevassa maakuntakaava 2040:ssä.

Osa-aluemerkinnällä osoitetaan alueelliset kohteet ja kohdemerkinnällä osoitetaan alle 5 hehtaarin kokoiset kohteet. Vaihekaavan ehdotukseen on esitetty 326 kohdetta ja 22 aluetta. Näistä uusina merkintöinä kaavaan osoitetaan 95 kohdetta ja kuusi aluetta. Maakuntakaavaan 2040 sisältyneistä kohteista on kaavaehdotuksessa poistettu Lieksassa sijaitseva Mähköntien kaarisilta sekä Lieksan pääkadun kaupunki- ja katutila -kohteesta rakennus Pielisentie 1.

Maakuntakaavan merkintä ei tarkoita rakennuksen suojelua. Tyypillisesti rakennusten suojelu käsitellään ja ratkaistaan maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti kuntien yleis- ja/tai asemakaavoissa. Maakuntakaava kuitenkin ohjaa kuntien kaavoitusta ja arvokkaan rakennuskannan säilyttämistä. Kuntien kaavoituksessa ja päätöksenteossa voidaan hyödyntää vaihemaakuntakaavaa varten laaditun selvityksen ja sen perusteella tehdyn inventoinnin ja arvotustyön tuloksia.

4.3 ELY-keskuksen lausunto rakennetun kulttuuriympäristön osalta

Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi ja sen merkitys

ELY-keskus pitää erittäin myönteisenä, että maakuntaliitto on toteuttanut Pohjois-Karjalan merkittävästä modernista rakennusperinnöstä inventoinnin ja tuonut arvotettuja kohteita maakuntakaavaan. Inventointihankkeen aikana maakunnan rakennusperinnöstä on kerätty huomattava määrä uutta tietoa, sekä inventointikortteihin että raporttiin. Osin maakuntaliiton toiminnan avulla voidaan maakunnan arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä vaalia aikaisempaa vahvemmin. Rakennetulla kulttuuriympäristöllä on oma merkityksensä Pohjois-Karjalan identiteetille ja imagolle ja sitä voidaan hyödyntää esimerkiksi markkinoinnissa ja matkailussa.

Kaavaselostuksen sekä inventointikorttien ja raportin välillä on ristiriitaa tarkasteluajan alkamisessa. Raportissa ja inventointikorteissa se alkaa 1930-luvulta, tämän vuosikymmenen kohteita raportissa ja korteissa esitellään huomattavassakin määrin. Kuitenkin selostuksen mukaan inventointi alkaa vuodesta 1950. ELY-keskus esittää, että maakuntaliitto muuttaisi kaavaselostukseen ja raporttiin tarkasteluperiodin alkavan 1930-luvun alusta.

Kaavaselostuksessa olisi syytä mainita, että modernia rakennusperintöä käsiteltiin myös edellisessä rakennetua kulttuuriympäristöä käsittelevässä kaavavaiheessa (aiemmin kumotussa maakuntakaavan 3. vaiheessa).

Raportti

Inventoinnin yhteydessä on laadittu raportti ”*Modernin arkkitehtuurin piirteitä Pohjois-Karjalassa*”. Esitys valaisee maakunnan arkkitehtuuria 1930-luvulta vuosituhaten taitteeseen saakka. Raportti on havainnollinen ja se on toteutettu visuaalisesti laadukkaasti. Raportin myötä Pohjois-Karjalan arvokasta rakennusperintöä esitetään lukuisin uusin tiedoin ja näkökulmin.

Raportin sisällössä on joitakin virheitä sekä viimeistelyä vaativia asioita, joihin liittyvät kommentit ELY-keskus toimittaa maakuntaliittoon sähköpostitse. Virheiden korjaaminen ja täsmennyksien toteuttaminen olisi tärkeää siksikin, että raportista voi tulla Pohjois-Karjalan modernia rakennusperintöä käsittävä syväluotaavin esitys pitkäksi aikaa. Sen vuoksi ELY-keskus esittää, että ohjaus- ja arvottamistyöryhmä, maakuntaliiton edustaja sekä inventoija kokoontuisivat vielä keskustelemaan raportin viimeistelystä.

Inventointikorteista

Kohdekorteissa tulisi mainita, mikä taho on todennut kohteiden ja rakennusten maakunnallisen arvon. ELY-keskuksen käsityksen mukaan kohteiden arvon on määritellyt ohjaus- ja arvottamistyöryhmä. Kaavaselostuksessa kuitenkin kerrotaan, että arvottamisen olisi tehnyt inventoija.

Ohjaus- ja arvottamistyöryhmässä käytiin läpi niitä aluekohteita ja useista rakennuksista muodostuneita pistemäisiä kohteita, joissa on yksittäisiä maakunnallisesti arvokkaita rakennuksia ja rakennusryhmiä. Ohjaus- ja arvottamistyöryhmässä päätettiin, että nämä kohteet mainitaan kohdekorteissa, jotta vältyttäisiin tulkinnanvaraisuuksilta esimerkiksi alemman tason kaavoitustyössä ja luvituksissa. Työryhmä tunnisti alue- ja pistemäisten kohteiden sisältä lukuisia yksittäisiä maakunnallisesti arvokkaita rakennuksia, joista osa on huomioitu ehdotuksen kohdekorteissa, mutta osaa ei.

ELY-keskuksen käsityksen mukaan ohjaus- ja arvottamistyöryhmä arvotti myös seuraavat 9 rakennukset ja rakennusryhmät maakunnallisesti arvokkaiksi, nämä tulisi lisätä kohdekortteihin:

- Joensuussa Ortodoksinen kulttuurikeskus: maakunnallisesti arvokkaaksi rakennukseksi arvotettiin seminaarin kirkko (samalla kohde olisi hyvä nimetä toisin)
- Joensuussa Pekkalan kartano: maakunnallisesti arvokkaaksi rakennukseksi arvotettiin päärakennus
- Kontiolahdella Paiholan entinen sairaala-alue: maakunnallisesti arvokkaiksi rakennuksiksi arvotettiin sairaalan päärakennus, Anttilan tilan päärakennus ja kanavanvartijan entinen asuintalo
- Liperissä Viinijärven ortodoksinen kirkko ja sen ympäristö: maakunnallisesti arvokkaiksi rakennuksiksi arvotettiin ortodoksinen kirkko ja pappila sekä maakunnallisesti arvokkaaksi rakennusryhmäksi Pirolan pihapiiri
- Nurmeksessa Hyvärilä: maakunnallisesti arvokkaaksi rakennukseksi arvotettiin päärakennus
- Outokummussa Kummunkadun liikerakennukset: maakunnallisesti arvokkaiksi rakennuksiksi arvotettiin Hotelliravintola Kumpu ja Seurojentalo

Aluekohteiden ja pistemäisten kohteiden, joissa on yksittäisiä maakunnallisesti arvokkaita rakennuksia ja rakennusryhmiä, arvotus tulisi kohdekorteissa todeta samoilla sanamuodoilla.

Ohjaus- ja arvottamistyöryhmä määritteli työnsä alkuvaiheessa, että valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY) aluekohteista ei maakunnallisessa inventointityössä käsitellä niitä rakennuksia ja rakennusryhmiä, jotka on mainittu RKY-inventointien kuvauksessa ja historiassa. Vielä luonnosvaiheessa mukana oli Outokummun Raivionmäki, mutta ehdotusvaiheessa se on pudotettu pois. Kuitenkin vastaavia yhtenäisiä rakennusryhmiä, jotka kuuluvat RKY-alueisiin mutta joita ei ole ko. inventoinnissa mainittu, on mukana maakunnallisessa inventoinnissa ja kohdekorteissa. Näitä ovat Nurmeksessa entinen valtion virastotalo sekä Joensuussa Pekkalan kartano ja Kaltimon kanava. ELY-keskus toivoo, että rakennusryhmät, jotka kuuluvat RKY-alueisiin, käsiteltäisiin maakuntakaavatyössä yhdenmukaisesti. ELY-keskuksen mielestä Outokummun Raivionmäki tulisi palauttaa kaavaan.

Luonnosvaiheen jälkeen Outokummun kohdekortista ”Kummunkadun liikerakennukset” - aluerajauksesta pudotettiin pois evankelisluterilainen kirkko. Kirkko kuuluu RKY-alueeseen, mutta sitä ei ole mainittu RKY-kohteen kuvauksessa eikä historiassa. ELY-keskuksen mielestä laadukasta 1950-luvun arkkitehtuuria edustava Outokummun evankelisluterilainen kirkko tulee arvottaa omana kohteenaan ohjaus- ja arvottamistyöryhmän toimesta. ELY-keskuksen mielestä rakennuksella on maakunnallista arvoa.

Vastaavasti luonnosvaiheen jälkeen on muutettu Outokummun Kyykerin aluerajausta. Muutoksen jälkeen rajauksen ulkopuolelle jäi entinen kaivoksen sairaalarakennus (1937), joka arvotettiin luonnosvaiheessa inventointikohdekortissa maakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi. ELY-keskuksen mielestä ohjaus- ja arvottamistyöryhmän tulee arvottaa entinen sairaalarakennus omana kohteenaan. ELY-keskuksen mielestä sairaalan vanhimmalla eli vuonna 1937 valmistuneella osalla on maakunnallista arvoa.

Joensuun Huvilakadun asuinkerrostalojen kohteeseen ohjaus- ja arvottamistyöryhmä päätti ottaa mukaan myös 1950-luvulla valmistuneen kerrostalon Huvilakadun ja Tiaisenkadun kulmauksesta. Rakennus puuttuu inventointikohdekortista.

Kohteen ”Schaumanin tehtaan entinen ruokala ja poliklinikkarakennus” yhteydessä tulisi ELY-keskuksen mielestä tutkia myös ruokalan ja poliklinikkarakennuksen kupeessa oleva 1920- tai

1930-luvun rakennus, joka on todennäköisesti toiminut konttorina. Tätä rakennusta 9 tarkasteltiin vielä luonnosvaiheessa osana maakuntakaavan kohdetta.

Kohdekorteissa on lisäksi joitakin pienempiä täsmennyksiä vaativia asioita, nämä ELY-keskus toimittaa maakuntaliittoon sähköpostitse.

Kohteiden valinta kaavaan

Kaavaselistuksessa todetaan, että jonkin verran rakennetun kulttuuriympäristön kohteita on poistettu kaavaluonnoksen jälkeen. Poistot liittyvät maakuntaliiton kuntien kanssa käytyihin neuvotteluihin. ELY-keskus pitää valitettavana, että kaikkia ohjaus- ja arvottamistyöryhmän maakunnallisesti arvokkaiksi arvoitettuja kohteita ei ole huomioitu kaavassa. Vaikka osa maakunnallisiksi arvoituista kohteista on pudotettu pois, on niillä todettu asiantuntijavoimin maakunnallinen arvo. Kaavaselistuksessa olisi hyvä mainita, että niiden inventoitujen kohteiden, jotka eivät päätyneet kaavaan, kohdekortit tallennetaan, jotta niitä voidaan hyödyntää jatkossa muissa yhteyksissä.

Muuta

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto on tehnyt kaavavaiheen aikana ansiokasta työtä maakunnan rakennusperinnön selvittämisessä. Työ vaatii vielä viimeistelyä sekä kohdekorttien että raportin osalta. ELY-keskus toivoo, että muun muassa ohjaus- ja arvottamistyöryhmän työtä vielä jatkettaisiin, jotta selvitystyö saatettaisiin loppuun laadukkaalla ja kestäväällä tavalla.

5. Yhteenveto vaihekaavan selvityksistä ja vaikutusten arvioinnista

Maakuntakaavan 2040 1. vaihekaavan luonnos on laadittu ns. aluevarauskaavana, jossa turvetuotantoon soveltuvat alueet sekä luonnonsuojelualueet on osoitettu aluerajauksin. Rakennetun kulttuuriympäristön kohteet on merkitty kaavaan osa-alue- ja kohdemerkinnöin.

Luonnosvaiheen jälkeen vesistöihin ja luonnon monimuotoisuuteen kohdistuvien vaikutusten arviointi on kehittynyt hyvään suuntaan. Uusissa selvityksissä on arvioitu mm. turvetuotannon vesistövaikutuksia ja tiettyjen soiden ja niiden osien luonnontilaisuutta sekä tehty Natura-arvioinnin tarveharkintaa. ELY-keskus on edellä lausunnossaan todennut, että selvitysten perusteella ympäristöluvan edellytysten täyttymiseen liittyy useissa kohteissa suurta epävarmuutta vesienhoitolainsäädännön, Natura- ja luonnonsuojelualueisiin liittyvien säädösten sekä YSL:n 13 §:n vaatimusten johdosta. Jotta mahdollinen toimija, eli luvan hakija, saisi tiedon kohteiden vaativuudesta aikaisessa vaiheessa ja voisi huomioida em. seikat jo tehdessään ratkaisuja suunnitteluun lähtemisestä, kyseiset kohteet tulisi kuvata kaavaselistuksessa, ei pelkästään selvityksessä osana valmisteluaineistoa.

Tämä asiakirja on sähköisesti hyväksytty. Asian on esitellyt maankäytön johtava asiantuntija Tarja Pirinen ja ratkaissut ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueen johtaja Janne Kärkkäinen.

Tämä asiakirja POKELY/489/2020 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument POKELY/489/2020 har godkänts elektroniskt

Kärkkäinen Janne 30.12.2021 10:36

Pirinen Tarja 30.12.2021 10:40